

dam en Den Haag, hebben aan een der oevers een zomerhuisje laten plaatsen, om daar de weekends en feestdagen door te brengen.

Het spreekt wel vanzelf, dat het plaatsen van dergelijke zomerhuisjes niet voordelig kan zijn voor de schoonheid van het landschap, vooral als dit volkomen zonder deskundige leiding geschiedt, zoals dat in Reeuwijk het geval is. De huisjes worden op de meest willekeurige wijze door de bouwers opgetrokken, waarbij naar willekeur bomen worden gekapt, plankieren worden aangebracht, schuttingen worden gezet enz. Dit heeft tengevolge gehad, dat er op de plassen Elfhoeven en 's-Gravenbroek punten zijn, waar men de indruk krijgt van een volkstuintje aan de ingang van een grote stad. Bij vele huisjes vinden we de rietmatten en bloemperkjes van bekrompen stadstuintjes weer terug en soms worden zelfs betonnen beschoeiingen gemaakt.

Een dergelijke volkomen vernieling van het landschap, zien we nu dagelijks voortschrijden. Telkens worden nieuwe punten van het plassengebied aangetast en zo dit nog een tiental jaren zou voortduren, zouden we tot het droevige resultaat komen, dat er van het prachtige gebied niet veel meer over is dan een met water gevulde put omgeven door een haag van zomerhuisjes, waar we nog een paar armzalige elsjes ontdekken, als de restjes van de eens zo mooie oevervegetatie.

In een dergelijk gebied is er voor de vogels natuurlijk geen plaats meer. De voor deze plassen zo beroemde wouwaapjes zijn dan verdwenen, de zeldzame roerdomp verschijnt niet meer; ook zullen we geen zwarte sterns en visdieffjes meer zien.

Stellig zullen er onder de lezers enige zijn, misschien zelfs vele, die mijn relaas overdreven vinden. „Och,” zal men zeggen, „er is nog ruimte genoeg voor die vogels en wat die haag van huisjes betreft, zover is het nog lang niet!” Nee, gelukkig, zover is het nog lang niet en daarom is het nu de tijd om in te grijpen, want in de toekomst zal de stormloop geweldig zijn. Ik ben er mij volkomen van bewust, dat een deel der plassen moet worden opgeofferd, en zelfs een groot deel, maar er moet toch voor gewaakt worden, dat er ook een brok oorspronkelijk landschap overblijft.

Het bovengenoemde „ingrijpen” zal dan daarin moeten bestaan, dat een deel van het uitgebreide complex tot een natuurreservaat wordt gemaakt, waar het landschap zo moet blijven als het is, waar geen zomerhuisjes staan, waar geen drukte is van zeilers, roeiers en hengelaars, een gebied voor de stille fijnproever, die daar zijn hart kan ophalen, kan genieten van een echt Zuidhollands plassenlandschap.

Een dergelijk terrein trekt vanzelf de vogels tot zich, zodat we dan tevens verzekerd zijn van een rustig broedgebied voor het wouwaapje, die toch de echte karakteristieke vogel hier is.

Wanneer u nu een tocht door het plassengebied maakt, zal u zeker de schoonheid van de plas Ravensberg opvallen. U zult met mij tot de slotsom komen, dat, als er een deel van het complex natuurreservaat moet worden, het die plas moet zijn. Inderdaad is deze plas landschapelijk het mooiste en de vogelrijkdom het grootst. Bovendien maken de vele verspreid liggende eilandjes deze plas voor de zeil- en roeisport minder geschikt.

Dit alles zal zeker de mening rechtvaardigen, dat Ravensberg natuurmonument dient te worden. Het is dan ook te hopen, dat in het nieuwe uitbreidingsplan, dat de gemeente Reeuwijk aan het Instituut Stad en Landschap van Zuid-Holland heeft opgedragen voor dit gebied vast te stellen, hiermee zal worden rekening gehouden.

H. KLOMP.

KRUISBEKKEN

Gedurende een groot deel van het vorige jaar waren wij, hier in Soest, in de gelegenheid, om nauwkeurige waarnemingen te doen betreffende de kruisbekken.

De grote invasie, die op vele plaatsen in ons land is waargenomen, begon hier omstreeks half Juni. De eerste groep, die bij ons werd gezien, was zeer klein, terwijl de vogels buitengewoon schuw waren.

Zij zaten boven in de bomen en zodra er een mens in 't zicht kwam weerklonk het alarm-signaal, waarop allen zich, luid roepend, verwijderden, om pas dan terug te keren, wanneer het absoluut veilig was.

Over de gewoonten van deze kruisbekken was, door de schuwheid, niet veel waar te nemen.

Langzamerhand werden de dieren minder schuw en kwamen zij ook meer naar beneden.

De eerste grote groepen verschenen pas begin Augustus. Deze vogels waren, in tegenstelling met de eerstgenoemden, juist buitengewoon tam, zodat het waarnemen geen bijzondere moeilijkheden opleverde.

In het bijzonder één troep, die half Augustus kwam, leende zich uitstekend voor waarnemingen. Deze groep bestond uit ongeveer 40 exemplaren, voornamelijk wijfjes en half volwassen mannetjes.

Hun voedselterrein bestond uit een laan larixen, die zich direct achter ons huis bevond. Het was een uitstekend jaar, wat het vrucht dragen van deze bomen betrof, zodat er geen gebrek aan voedsel was.

Alhoewel er in de tuin ook andere kegeldragende bomen, zoals sparren, dennen, en tuyas, waren, hadden de kruisbekken slechts aandacht voor de larixen.

Zelfs de rijkdragende Douglassparren, die anders voor deze vogels het meest gewilde voedsel vormen, lieten zij onaangeroerd staan, terwijl de grond onder de larixen letterlijk bezaaid lag met afgewrongen kegels, zaadchubben, en verloren zaadjes.

De manier waarop zij in de bomen te werk gingen, is ook de moeite van het vermelden waard. In de regel wrongen de vogels, met hun snavels, de kegeltjes los, liepen er dan mee overlangs over de takken, totdat zij bij een klein takvorkje kwamen, waarin het kegeltje vastgekneld werd. Daarna werden de meeste zaadjes eruit gehaald en opgegeten, waarop het deerlijk gehavende appeltje op de grond werd gesmeten.

Een enkele maal lieten zij het echter in het takvorkje zitten, zodat ook nog na afloop van hun bezoek de manier van voedsel zoeken duidelijk te zien was.

Soms zaten er enige vogels in de tuyas, alhoewel niets er op wees, dat zij de tuya-zaadjes nuttigden.

Een bijzonderheid van deze groep was, dat alles met buitengewone regelmaat geschiedde. De troep kwam vrij vroeg in de morgen, lang voor zonsopgang.

De nacht werd niet doorgebracht in de omgeving van het voedselterrein, alhoewel dit er uitstekend geschikt voor was.

Het slaapterrein lag ongeveer twee kilometer hiervan verwijderd en bestond uit dennenbos.

Niettegenstaande het feit dat er vele larix-bomen tussen het slaap- en het voedselterrein in stonden, werden deze allen door de vogels gepasseerd.

Ook elders merkte ik op dat slaap- en voedsel-terreinen van de kruisbekken ver uit elkaar lagen.

Luid roepend streek de groep iedere morgen in de bomen neer. Onmiddellijk werd met de maaltijd aangevangen, die verre van rustig verliep.

Soms was het een ogenblik stil, maar in de regel duurde deze stilte slechts zeer kort. Dikwijls toonde een luid gekrijs dat een aantal vogels met elkaar aan het vechten was geraakt.

Nadat de vogels zo een tijd lang bezig waren geweest, weerklonk een schelle, gebiedende roep waarop alle vogels zich tegelijk in de lucht begaven.

Deze roep was het alarm signaal. Het is mij niet gelukt om te weten te komen of deze roep geuit werd door vogels, die de functie van wachters waarnamen, of zomaar door willekeurige vogels uit de groep.

Het feit dat de roep steeds geuit werd door een van de bovenste vogels en dat het steeds uit de zelfde richting kwam wijst wel naar de eerste veronderstelling.

Na dit alarm signaal bleven de vogels geruime tijd in de lucht om pas, wanneer het gevaar geheel geweken was, weer terug te keren.

Niet altijd betekende de korte, gebiedende roep: gevaar.

Soms moest het uitgelegd worden als een bevel tot drinken of onderbreken van de maaltijd.

Er was geen bepaald verschil te bemerken tussen het alarmsignaal en het sein tot drinken.

Aan de uitwerking was echter duidelijk te zien dat het wel een ander sein was.

Nadat de roep weerklonk, verzamelde zich de gehele groep bij de drinkbak, die op zij van het huis stond, terwijl de vogels naast elkaar gingen zitten.

Was er bij de drinkbak alléén niet genoeg plaats, dan gingen de overblijvenden uit een teiltje, dat een eindje van de drinkbak afstond, drinken.

Bleven er dan nog over, dan wachtten deze rustig tot er andere vogels, die reeds genoeg gedronken hadden, plaats voor hen maakten.

De vogels, die genoeg gedronken hadden, vlogen echter niet direct weer in de bomen, maar bleven rustig wachten tot alle kameraden verkwikt waren, om dan, gezamenlijk zich weer in de bomen te begeven.

Een andere keer vlogen alle vogels, bij het vernemen van de roep, op, om, nadat zij een kleine kring in de lucht beschreven hadden, weer in de bomen terug te keren.

De manier van doen, na het horen van het sein, was ook hier geheel anders dan na het vernemen van het alarmsignaal en, alhoewel er ook hier geen noemenswaardig verschil te bemerken was met de gevaarroep, zal dit er wel geweest zijn.

De leden van de bovengenoemde groep waren uitermate roekeloos.

In de 14 dagen, dat zij zich in de omgeving van Soest ophielden, hebben zich er 6 dood gevlogen. Vijf daarvan vlogen tegen een spiegelruit aan en een tegen de muur van het huis.

Het tegen een spiegelruit doodvliegen van de kruisbekken, is op zich zelf in 't geheel niets bijzonders, ook bij andere vogelsoorten komt dit voor.

In de regel komt dit voort uit misleiding, die veroorzaakt wordt door de weerspiegeling van de lucht, bomen en struiken in het glas.

In 't algemeen zijn het voornamelijk jonge vogels, die zich tegen het glas doodvliegen, oude vogels zijn reeds van het gevaar op de hoogte.

Bij de kruisbekken was dit een geheel ander geval. Soms vlogen er twee kort na elkaar tegen de ruit.

Deze slachtoffers van de roekeloosheid waren echter in 't geheel geen waarschuwing voor de overige leden van de groep.

Dat het hier werkelijk roekeloosheid was, bleek overduidelijk uit het ene exemplaar, dat zich doodvloog tegen de muur.

Behalve deze 6, die direct dood waren, vlogen er nog 3 anderen tegen het raam, die er echter nog levend af kwamen.

Bij een van deze drie was de vleugel uit het lid, terwijl de beide anderen met de schrik alléén vrij werden.

De vogels van deze buitengewoon interessante groep, waren allen gewone kruisbekken (*Loxia curvirostra* L.).

Nadat deze groep einde Augustus vertrokken was kwamen er weer andere groepen, die echter in de regel veel kleiner waren, dan de boven besproken groep. Ook deze vogels waren niet schuw.

De grote regelmaat, die bij de troep van half Augustus was op te merken, ontbrak hier echter.

Ten dele benutten ook deze vogels het zelfde bos, dat ook hun voorgangers gebruikt hadden.

Ook deze groepen keken niet naar de sparren, dennen en tuyas om en aten slechts larix-zaadjes.

Ook hier was *Loxia curvirostra* de enige soort. In tegenstelling met de groepen van vóór September waren hier echter volwassen mannetjes bij.

Dit bleef zo tot October door gaan. De troepen werden echter steeds kleiner. Na begin October was er weer een opleving waar te nemen.

Deze opleving werd ten dele veroorzaakt door de verschijning van de grote kruisbekken (*Loxia pytyopsittacus* Borkh.).

Het merendeel van deze dieren waren volwassen vogels, waaronder vrij veel mannetjes.

Deze vogels waren belangrijk voorzichtiger dan de zomergasten, ook wat het eten betrof.

De slaappleaats lag nog verder van het voedselterrein verwijderd dan bij de gewone kruisbekken.

De hoofdzak van hun voedsel bestond eveneens uit larixzaadjes alhoewel zij zich ook enigszins voor de Douglassparren begonnen te interesseren.

Half Januari trof ik op een morgen een volwassen mannetjes kruisbek aan, die boven in een spar zat te zingen.

Het gezang duurde ongeveer 20 minuten en leek zeer veel op het zingen van een kanarie. De „r” en de „ie” klanken overheersten.

Dit was de eerste maal dat ik een kruisbek zingende heb aangetroffen.

De vogel was niet schuw zodat het mogelijk was om hem tijdens het zingen dicht te naderen.

Tor begin Februari ben ik doorgestaan met de waarnemingen over de kruisbekken, toen kwam hier een eind aan doordat ons huis gerequireerd werd.

Zolang wij echter nog in het huis waren kwamen de kruisbekken geregeld. Over deze laatste tijd is echter niets bijzonders te vermelden.

Ook na het verlaten van ons huis heb ik nog geruime tijd kruisbekken gehoord. Daar ik echter geen beschikking kon krijgen over een geschikt waarnemingsterrein was een verder nagaan van deze vogels onmogelijk.

JOH. ISINGS.

HELIANTHEMUM GUTTATUM OP VLIELAND

Van deze plant zegt de beroemde David de Gorter ($\pm$ 1770) dat zij groeide op Vlieland bij de kerk. Zeker moeten zich destijds dus weinig begroeide zonnige hellinkjes tot dichtbij het dorp hebben uitgestrekt. Dit zijn immers de natuurlijke standplaatsen van het zonnekruid. Deze mededeling van de Gorter gaat terug op een oude catalogus van Hollandse planten in 1683 uitgegeven door Commelin. Daar vinden we ook: „Eerst door d' Heer Breyne gevonden op Vlielandt, bij de kerk.” Deze Jacob Breyne is de oudst bekende botanicus, die Vlieland bezocht. In 1739 geeft hij een soort Prodrum uit (2e editie) waarin verzameld voorkomen allerlei min of meer zeldzame planten. In deze, zijn eigen geschriften, vermeldt hij echter niet de *Helianthemum guttatum* van Vlieland. Afkomstig uit Danzig bezocht hij meerdere malen Nederland, vermoedelijk via de eilanden. Bovengenoemde Commelin behoorde tot zijn vriendenkring en het ligt voor de hand, dat hij zijn vondst aan hem heeft medegedeeld. Wij leren eruit, dat reeds voor 1683 *Helianthemum guttatum* op Vlieland voorkwam en dus als een echte indigene kan worden beschouwd. Dit neemt niet weg, dat Holkema moet zeggen, dat de latere hoogleraar Hofmann (destijds — 1830 — nog student in de medicijnen) niettegenstaande herhaalde pogingen om dit plantje te vinden, haar niet mocht ontdekken. Vermeldenswaard is misschien nog een citaatje uit Allan in „het eiland Vlieland en zijn bewoners 1837 (Allan was kennelijk geen botanicus). Daar heet het, dat Vlieland in 1834, '35 en '36 een grote stuivende zandvlakte was. Gehele valleien werden overstoven en „ook de *Helianthemum* die hier(!) weigl tierde, is geheel verdwenen.” Holkema (1870) geeft haar op zoowel voor Vlieland als voor Terschelling, nadat voor hem in 1860 Van den Bosch het plantje noemt in een lijst van planten afkomstig van Vlieland. De bekende botanicus en mossenkenner van de Sande Lacoste, bij een bezoek aan Vlieland van 20—27 Juli 1858, heeft *Helianthemum guttatum*, ondanks ijverige naspeuringen niet kunnen vinden. Daarentegen vinden we haar op de lijstjes voor het I.V.O.N. van van Breemen en van Ittersson in 1903 weer wel vermeld voor Vlieland.